

в то же время акцентируется на том, что в грамматизации последовательно обнаруживается функциональность (позиционная → линейная → синтагматическая), эквивалентность, аналоговость, целостность того или другого образования. Основными ступенями грамматизации являются: 1) частичная потеря семантической достаточности лексемы в соответствующей синтагматической модели; 2) преобразование лексемы в полузначную; 3) приобретение статуса неполнозначности. Первичным обнаружением грамматизации является изменение первичного контекста и образование вторичного значимого контекста с усилением абстрактного характера лексической семантики и формирование целостных словосочетаний в соответствующих позициях внутри предложения.

Ключевые слова: грамматизация, синсемантичность лексемы, автосемантичность лексемы, позиционная грамматизация, линейная грамматизация, синтагматическая грамматизация.

Zahnitko Anatoliy. The Theory of Grammaticalization: Categories and Levels. The main notions of the theory of grammaticalization have been described, the prominent trends in the evolution of linguistic views on the grammaticalization have been pointed out, and distinctive features of grammaticalization on differing language levels have been explained, taking into consideration the initial (← partial), semi-complete and complete grammaticalization. New tendencies of grammaticalization on the lexical, morphological and syntactical levels have been defined and it was pointed out that the following phenomena in grammaticalization were clearly seen: functioning (positional → linear → syntagmatic), equivalency, analogy, wholeness of a unit. The main stages of grammaticalization are 1) partial loss of a semantic value of a lexeme in a certain syntagmatic model, 2) transformation of a notional lexeme into a semi-notional one, 3) obtaining a status of a not notional lexeme. The first manifestation of grammaticalization is a change of a primary context and creation of the secondary meaningful context with the intensification of an abstract nature of the lexical semantics and creation of integral word combinations in the relevant positions within sentences.

Key words: grammaticalization, lexeme synsemantics, lexeme autosemantics, positional grammaticalization, linear grammaticalization, syntagmatic grammaticalization.

Стаття надійшла до редколегії
21.01.2015 р.

УДК 811.111'37

Наталія Канонік
Алла Шкаровецька

Наукові підходи до вивчення лексико-семантичних полів у лексико-семантичній системі сучасної англійської мови

У статті проаналізовано дефініції термінів *системність*, *польова модель*, *лексико-семантичне поле*. Системне вивчення мовного матеріалу вдало реалізується через польову концепцію, наділеної структурою, одиницями якої є одиниці мовлення, і чітко формує критерії аналізу мовного матеріалу. Тому актуальність цього дослідження полягає в загальному спрямуванні лексичних студій на поглиблене вивчення системної організації лексики в мові. Принцип класифікації слів за тематичними ідеями, семантичними полями, сферами належності довів свою значущість у теорії лінгвістики. Специфічність лексико-семантичної системи полягає в тому, що вона зумовлена категоріями матеріального світу та соціальними факторами. Зроблено висновок про відкритість та особливу рухливість лексичного складу, ознак переміщення, які відбуваються всередині лексичної системи та підвладні її внутрішнім закономірностям й організації.

Ключові слова: польова модель, системність, поле, лексико-семантичне поле.

Постановка наукової проблеми та її значення. Польова модель як цілісна та достатньо стабільна система із взаємозв'язаними та взаємозалежними частинами, своєю чергою, наділена структурою й підвладна законам існування цієї цілісності, одиниці якої є одиницями самого мовлення, і тим самим відображає діалектичну модель одиничного та загального [18, с. 337]. Польова концепція вдало реалізує ідею про можливість системного вивчення мовного матеріалу, вона чітко формує критерії їх аналізу [20; 25; 26]. Тому актуальність означеної теми визначається її відповідністю загальним спрямуванням лексичних студій на поглиблене вивчення системної організації лексики в мові. У сучасній лінгвістиці простежується значний інтерес до дослідження мовних одиниць, їх

семантики, структури та функцій із позицій системного підходу (Ю. Д. Апресян, З. М. Вердієва, Т. П. Романова, Ю. М. Караулов, Г. А. Уфимцева, Д. М. Шмельов та ін.).

Аналіз досліджень цієї проблеми. Через призму лексико-семантичного поля проблему системності лексики досліджували О. В. Богдарко, Л. В. Васильєв, Р. М. Гайсіна, А. І. Кузнецова, Н. М. Мініна, М. В. Нікітін, Ch. Butler та ін. Мовні одиниці об'єднуються в певні системи, до основних характеристик яких належать цілісність, ієрархічність, структурність, а дослідження будь-якої системи включає опис її номенклатури й структури. Давню традицію в мовознавстві має вивчення лексичних груп і підсистем зі спільною предметно-понятійною належністю. Науковці отримали численні докази системної організації таких груп і в аспектах змісту й вираження. Принцип класифікації слів за тематичними ідеями, семантичними полями, сферами належності довів свою значущість у теорії мовознавства, лексикології, лексикографії, в автоматичній обробці текстів, а також у методиці викладання рідної та іноземної мов [6; 22].

Мета статті – описати системність лексики крізь призму лексико-семантичного поля. Для виконання поставленої мети будемо з'ясовувати питання й характеристики лексико-семантичної системи та шляхи її дослідження.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На початку свого існування семантика, як і мовознавство загалом, була історичною дисципліною. Лише під впливом робіт Ф. де Соссюра, А. Бодуена де Куртене одночасно з діахронічними дослідженнями почали широко з'являтися синхронічні, у яких атомарний принцип був доповнений системним.

Варто зазначити, що Ф. де Соссюр не вважав мову абсолютною системою чистих відношень, не пов'язаною з мовними структурами. Лінгвіст неодноразово наголошував на зв'язку абстрактних сутностей мови з їх конкретним матеріальним існуванням. Абстрактні сутності в підсумку завжди ґрунтуються на конкретних подіях та явищах. Жодна граматична абстракція не існує без низки матеріальних елементів, які слугують її підґрунтям. Наголошуючи на зв'язку абстрактних сутностей мови з їх конкретними одиницями, важливі ті з них, які лежать в основі подібностей і відмінностей, тобто в їх системності. «У мові, як і в будь-якій семасіологічній системі, є те, що відрізняє один знак від іншого, і є те, що їх об'єднує. Відмінність утворює відмінну якість, що й підкреслює значимість цих одиниць» [19, с. 154].

На системності мови наголошували В. Гумбольдт [10], С. Meyer [27], D. Sperber та ін. В основі всіх сучасних напрямів вивчення мови лежать розуміння мови як системи й структури. Тлумачення цих понять, їх змісту та значення для теорії мови значно відрізняються одне від одного в галузях лінгвістики [23].

За системно-субстанціональним підходом мову трактують як цілісний об'єкт, що складається з елементів, які перебувають у певних відношеннях [19, с. 11], та як певним чином організоване ієрархічне ціле, наділене структурою в цю субстанцію для виконання певних цілей [19, с. 30]. Вивчення так званої системи мови вимагає більшої уваги до 1) властивостей об'єкта загалом, 2) властивостей його структури, 3) властивостей його елементів, які є субстанційною основою системи.

Представники структурного напрямку трактують мову як багаторівневу систему, що включає взаємопов'язані та взаємозумовлені дискретні елементи, що об'єднуються в підсистеми, які, своєю чергою, ґрунтуються на парадигматичних, синтагматичних та епідигматичних відношеннях [12].

Історія значення слова і його зв'язок з іншими лексемами для нас буде зрозумілою лише тоді, якщо вивчатимемо це слово в поєднанні з іншими, які належать до однорідних уявлень. Слова та їхні значення існують нероздільно одне від одного, вони поєднуються незалежно від нашої свідомості в певні групи на основі подібних або ж протилежних значень.

Системний опис словникового складу мови – одна із традиційних тем сучасної лінгвістики. Виявлення системних відношень потрібні і для синхронічного, і для діахронічного вивчення лексики. На цій ідеї наголошував В. В. Виноградов, який стверджував, що історія значення слова може бути висвітлена на широкому фоні історії лексико-семантичних систем певної мови [7, с. 39]. Лінгвіст уперше сформулював поняття *лексико-семантична система мови*, яке трактував як лексичний інвентар слів та виразів, зовнішні форми слів, граматичні й словоутворювальні категорії, певні семантичні угруповання та смислові співвідношення слів.

Останнім часом активно розробляють основні питання та характеристики лексико-семантичної системи й шляхи її дослідження [25]. Неодноразово наголошували на її складній, стійкій та історич-

но закладеній цілісності, відкритості й динамізмі, відзначали специфіку та своєрідність законів її існування. Словниковий склад мови є водночас самоорганізованою системою. Утворення нових слів, процес зміни лексичного значення та складу мови засвідчують безперервну адаптацію мовної системи. Перебуваючи в постійному русі й розвитку, система мови не має заданих регулятивних правил. Їй властива структура, яка є відображенням природи об'єктивного світу у свідомості людини. Слова – це не лише скупчення лексичних одиниць, а певним чином організована єдність, котра, як і навколишня дійсність, відображається в мові не хаотичним нагромадженням фактів, а багаторівневою структурою. Отже, системність на лексичному рівні виявляється, передусім, в існуванні певних лексичних множин як цілісних утворень, об'єктивно виділених із решти масиву елементів лексичного складу мови, та смислових зв'язків між членами цих лексичних множин. Ці різноманітні множини, які складають класи, групи, ряди, поля тощо, утворюють лексичну систему мови. У цій єдності немає певних меж, «вона складається з явищ, схильних до взаємопереходів, взаємопроникнення» [13, с. 530].

Пошук шляхів вивчення системних зв'язків лексичного складу сприяв виникненню теорії семантичного поля. У 1930-ті рр. були висунуті гіпотези, згідно з якими системність лексики тлумачилася як «поле», наприклад «понятійне» і «словесне» поле, «поля» Й. Тріра [29], «однорівневі» та «багаторівневі поля» Л. Вейсгербера [30], «мовне поле» К. Ройнінга й ін.

У сучасному мовознавстві – і вітчизняному, і зарубіжному – простежуємо багато концепцій та методологічних підходів до вивчення поля. Цьому питанню присвячена низка робіт лінгвістів. Зокрема, О. В. Бондарко аналізував функціонально-семантичні поля англійської мови, О. В. Тарасова вивчала поле темпоральності [20]; Г. С. Щур розробляла загальні теретичні питання щодо проблеми полів [26]. Уже Ф. де Соссюр звернув увагу на те, що «поза мовою слова, які мають щось спільне між собою, асоціюються в пам'яті так, що з них утворюються групи, усередині яких мають місце досить різноманітні відношення» [19]. Ці відношення можуть бути граматичними, словотворчими, етимологічними, семантичними, функціонально-стилістичними тощо, що і є основою того явища, яке в лінгвістиці називається *полем*.

Саме Й. Трір запропонував розроблений метод поля двома напрямками: *екстралінгвістичний* підхід (неогумбольдтианський, ономасіологічний), коли за основу береться поняття (К. Ройнінг, Л. Вейсгербер); *лінгвістичний* (семасіологічний), коли критерієм виділення полів є значення слова (Г. Іпсен, В. Порциг).

Однак, незважаючи на значну кількість польових досліджень, виконаних на матеріалі різних мов і різних об'єктів, багато проблем, пов'язаних з онтологією цього явища, усе ж таки й досі не розв'язані та є об'єктом наукових дискусій. Це стосується передовсім тлумачення (дефініції) власне категорії *мовне поле*. Через положення своїх одиниць усі перераховані вище поля можуть бути віднесені до парадигматичних, відмінних від синтагматичних (поля В. Порцига), які організовані за асоціативним принципом подібності, типу «іти – ноги».

Термін *поле* тлумачать по-різному і в нього вкладають різний зміст. «Поле – це сукупність мовних (переважно лексичних) одиниць, об'єднаних спільним змістом (інколи також спільністю формальних ознак), які відображають понятійну, предметну чи функціональну схожість позначених явищ» [30, с. 380–381]; «поле – це відображення у прийомах аналізу, в підході до фактів мови суттєвих сторін поля як особливого типу системи, угруповання та взаємодії мовних елементів» [3, с. 22–24].

У сучасному мовознавстві виділяють декілька основних аспектів застосування поля як семантичної моделі: 1) *семасіологічний* аспект уключає в себе парадигматичні та синтагматичні рівні аналізу (слова групуються за семантичною співвіднесеністю їхніх лексичних значень); 2) *ономасіологічний* (номінативний) аспект (слова групуються за їх екстралінгвістичною співвіднесеністю, тобто за співвіднесеністю предметів, явищ і понять, які слідує за словами); 3) *функціональний* (міжрівневий) аспект (одиниці поля групуються за спільною семантичною функцією). Варто зазначити, що одиницями поля в межах перших двох підходів є однорідні елементи, а при функціональному підході – елементи різних мовних рівнів.

У межах семасіологічного підходу виділяють *лексико-семантичні поля*, *семантичні класи*, *семантичні поля* як вищий рівень абстракції в лексичній семантиці, *лексико-семантичні групи*, *антонімічні* та *синонімічні групи* (ряди). В ономасіології йдеться про *тематичні групи*, про *понятійні* й *асоціативні поля*.

Слід узяти до уваги той факт, що термін *поле* часто вживають недиференційовано поруч із поняттями *група* (лексико-семантична група, тематична група), *парадигма* (лексико-семантична,

синтагматична парадигма), синонімічний ряд. На думку Л. М. Васильєва, термін *поле* перебуває з поняттям *лексико-семантична група* в родово-видових відношеннях і співвідносяться як загальне та конкретне [5].

Лексико-семантичну групу розуміють як сукупність слів, які належать до однієї частини мови і можуть бути об'єднані на основі одного слова, за спільною семою в інших словах із цим словом; на основі загального, вираженого всіма словами лексико-семантичного поняття (назви птахів), на основі ознаки, що лежить в основі назви; лексичні об'єднання з однорідними, зіставленими значеннями, що відбивають специфічне явище мови, зумовлене поступом історичного розвитку [21, с. 537–538]; клас слів однієї частини мови, які мають у своїх значеннях достатньо загальний інтегральний семантичний компонент (чи компоненти) й типові уточнювальні (диференціювальні) компоненти, а також такі компоненти, які характеризуються подібною сполучуваністю та широким розвитком функціональної еквівалентності й регулярної багатозначності, мають, скоріше, логічний, понятійний, ніж лінгвістичний характер.

Згідно із загальноприйнятим поглядом, елементом поля є слово, якщо воно однозначне або *лексико-семантичний варіант* багатозначного слова, оскільки всередині семантичної структури слова інтегральна ознака може не бути наявна у всіх варіантах). Отже, можна говорити про два види полів у лексико-семантичній системі: 1) лексичні (денотативні, тематичні, ономазіологічні, предметно-понятійні); 2) лексико-семантичні (парадигматичні).

У кожному семантичному ряді лексико-семантичної системи є *семантичне поле* – це пов'язані між собою лексичні одиниці, кожна з яких характеризується спільним поняттям; *лексичне поле*, яке об'єднує слова на предметно-понятійній основі, інваріантом якого є позамовне явище (денотат або коло денотатів, сигніфікат або множинність сигніфікатів) і дані якого організуються за принципом центра та периферії [2, с. 4], *лексичне семантичне поле*, що має конкретний характер й об'єднує безпосередньо слова, які мають парадигматичні та синтагматичні характеристики.

Дослідження вітчизняних і зарубіжних лінгвістів показали, що основними властивостями, які характеризують семантичне поле, є зв'язок його елементів (слів або їх окремих лексико-семантичних варіантів); системний характер цих зв'язків; взаємозалежність і взаємовизначеність елементів поля, які виходять із його внутрішнього впорядкування; відносна автономність поля, що виражається в його цілісності; безперервність позначення його смислового простору та взаємозв'язок семантичних полів у межах усього словника.

У процесі вивчення системи мови через польові структури найбільш докладно розроблено методологію розчленування словникового складу на *лексико-семантичні поля* (ЛСП), за допомогою яких у мові фіксується виділений людським досвідом достатньо обмежений фрагмент дійсності.

Під терміном *поле* у цьому дослідженні розуміємо:

- 1) поле – це інвентар елементів, пов'язаних між собою системними відношеннями;
- 2) елементи, які утворюють поле, мають семантичну спільність і виконують у мові спільну функцію;
- 3) поле має особливу структуру – ядро, периферію, для якої характерні максимальна концентрація ознак у ядрі та неповний набір цих ознак при можливому послабленні їх інтенсивності на периферії. Ядерні конституенти – найбільш спеціалізовані для виконання функції поля. Це обов'язкові члени поля, які є найбільш частотними. Межа між ядром і периферією, а також між зонами поля нечітка. Лексико-семантичні групи – зразкові польові структури, оскільки на прикладі ЛСП різного типу уточнюється градація зон периферії;
- 4) конституенти поля можуть належати до ядра одного поля та периферії іншого поля або декількох полів;
- 5) різні поля перетинаються, утворюючи зони поступових переходів, згідно із законом польової організації системи мови [21; 22].

Лексико-семантичне поле (ЛСП) об'єднує значення слів-елементів горизонтальної структури мовної системи. Інваріантом у ЛСП є абстрактна загальна семантична система слів, яка варіюється конститuentами поля, що, своєю чергою, варіюють одна в одну та визначається як низка парадигматично пов'язаних слів, які мають спільну семантичну ознаку й різняться, принаймні, однією диференційною ознакою.

Є поділ ЛСП на два типи залежно від ступеня абстракції імені лексико-семантичного поля, а саме: а) *граматично гомогенні частиномовні поля*, конституенти яких належать до однієї конкретної частини мови та згруповані на основі спільності тільки своєї частиномовної семантики [21]; б) *гра-*

матично гетерогенні частиномовні поля, конституенти яких належать до різних частин мови й схожі за своїм лексичним значенням [17]. Особливо поширені серед першого типу полів (внутрішньо частиномовних полів) дослідження дієслівних [14], іменникових [15], прикметникових [16] полів тощо.

Думка про можливість частиномовного складу ЛСП представлена в лінгвістичній літературі досить широко [3].

Так, Ю. Д. Апресян наголошує на ролі інваріантного значення, що об'єднує слова різних частин мови в одному ЛСП [1]. Л. Вайсгербер визнає, що ЛСП формується зі слів різних частин мови, пов'язаних між собою і семантичними, і словотвірними відношеннями [30]. Р. М. Гайсіна вважає міжчастинимовні семантичні поля найбільшими одиницями лексико-семантичної системи мови, які сприяють семантичній систематизації граматично різнорідного матеріалу [9, с. 23].

Оскільки ЛСП характеризується постійною однорідністю одиниць, відповідно, багатозначні слова повинні розрізнятися за своєю понятійною належністю до різних полів. Тому робочою лексичною одиницею виступає *лексико-семантичний варіант (ЛСВ)* як елементарна одиниця, яка не існує в мові ізольовано. ЛСВ пов'язані між собою відносно стійкими відношеннями та постійно взаємодіють у складі ЛСП. Будучи лексичною мікросистемою, ЛСП також наділене автономністю, самостійністю в лексико-семантичній системі мови [4, с. 77]; цілісністю, повнотою [8] та специфічністю в різних мовах.

Систематизацію лексики в ЛСП, які виділені на понятійній основі, найчастіше відображають словники-тезауруси. Класифікація слів за такого підходу є логічним типом групування слів, оскільки відображає логіку пізнання світу людиною. Логічні та лінгвістичні аспекти щодо структури семантичних полів проаналізовано в роботах Ю. М. Караулова, котрий зазначає, що лексико-семантичне поле є містким поняттям, у якому переплітаються основні проблеми, які розв'язує лексикологія (синонімія, антонімія, полісемія), а також проблеми співвідношення слова та поняття. Дослідження лише лексичних полів із застосуванням логічного чи лише лінгвістичного підходу є малопродуктивним [11].

Так, ЛСП – це складне органічне ціле, здатне до відносного саморозвитку; це елемент мовної картини світу (ієрархічна структурна єдність взаємопов'язаних і взаємозалежних лексичних елементів, наділених загальною семантичною ознакою, яка відображає понятійну, предметну чи функціональну схожість визначених явищ); це спосіб відображення системної організації словника; це динамічна система, яка розвивається й пов'язана із семантичними полями конкретної мови. Той факт, що лексико-семантичні поля в лексиці викликають найбільші відмінності в поглядах, пояснюється, з одного боку, наявністю слабких сторін у самій теорії семантичного поля, а, з іншого – труднощами, що виникають під час дослідження системно-структурної організації словникового складу мови. Незаперечний той факт, що лексико-семантичне поле є структурною одиницею лексичного рівня та одним із проявів парадигматичних відношень у лексиці.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, оскільки мета польового підходу – встановити мовні семантичні функції, закріплені в мовній системі, що передають смислові відмінності в різних ситуаціях спілкування, і ступінь участі морфологічних та лексичних категорій у передачі «нових», не знайдених раніше семантичних протиставлень, це також дає змогу врахувати положення про визначну роль змісту стосовно форми, про велику активність змісту в процесі розвитку явищ, можливість певного взаємовпливу форми та змісту. Польовий підхід удаюло реалізує всю можливість системного вивчення мовного матеріалу, чітко формує критерії аналізу. Специфічність лексико-семантичної системи полягає в тому, що вона зумовлена категоріями матеріального світу, соціальними факторами. Зміни в лексиці виявляються у втраті частин застарілих слів, появі нових, переосмисленні й утворенні нових значень у вже відомих словах. Цей процес відбувається постійно, саме тому можна говорити про відкритість та особливу рухливість лексичного складу, ознак переміщення, які відбуваються всередині лексичної системи й підвладні її внутрішнім закономірностям та організації.

Джерела та література

1. Апресян Ю. Д. Интегральное описание языка и системная лексикография / Ю. Д. Апресян // Избранные труды. – М. : Издат. фирма вост. лит., 1995. – Т. 2. – 766 с.
2. Арнольд И. В. Стилистика. Семантика / И. В. Арнольд. – М. : Наука, 1984. – 300 с.
3. Аскерова І. А. Семантичне поле назв емоційно-афективних станів у польській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.03 / І. А. Аскерова. – К., 2006. – 206 с.
4. Ахманова О. С. Основы компонентного анализа / О. С. Ахманова. – М. : Изд-во МГУ, 1969. – 98 с.

5. Васильев Л. М. Теория семантических полей / Л. М. Васильев // Вопр. языкознания. – 1971. – № 5. – С. 105–113.
6. Вердиева З. Н. Семантические поля в современном английском языке / З. Н. Вердиева. – М. : Высш. шк., 1986. – 120 с.
7. Виноградов В. В. Избранные труды: лексикология и лексикография / В. В. Виноградов. – М. : Наука, 1977. – 312 с.
8. Денисов П. Н. Методы семантических полей в лексических классификациях / П. Н. Денисов // Теория поля в современном языкознании : в 2-х ч. Ч. 1. – Уфа : Башкир. ун-т, 1991. – С. 14–17.
9. Гайсина Р. М. Сопоставительное описание лексических полей (на материале разносистемных языков) : учеб. пособие / Р. М. Гайсина. – Уфа : Башк. ун-т им. 40-летия Октября, 1990. – 67 с.
10. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию : пер. с нем. / В. фон Гумбольдт. – 2-е изд. – М. : Прогресс, 2000. – 398 с.
11. Караулов Ю. Н. Структура лексико-семантического поля / Ю. Н. Караулов // Научные доклады высшей школы. Филол. науки. – М. : Высш. шк., 1972. – № 1. – С. 57–68.
12. Кобозева И. М. Лингвистическая семантика / И. М. Кобозева. – М. : Эдиториал УРСС, 2000. – 352 с.
13. Лингвистический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Н. Ярцева. – М. : Сов. энцикл., 1990. – 685 с.
14. Малімон Л. К. Системні та функціональні характеристики іменників на позначення часу в сучасній англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04 / Л. К. Малімон. – Луцьк, 1999. – 351 с.
15. Мосьпан Е. П. Поле собирательных существительных в русском языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02 / Е. П. Мосьпан. – Харьков, 2001. – 172 с.
16. Петришин М. Й. Семантичне поле прикметників розміру у старогрецькій мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.14 / М. Й. Петришин. – Львів, 2005. – 209 с.
17. Полевые структуры в системе языка / под ред. З. Д. Поповой. – Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 1989. – 198 с.
18. Сандиги-Гросс Э. С. Поле понимания в современном английском языке. Характерологическое исследование : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Э. С. Сандиги-Гросс. – Пятигорск, 1991. – 15 с.
19. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінол. енцикл. / О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
20. Солнцев В. М. Язык как системно-структурное образование / В. М. Солнцев. – М. : Наука, 1971. – 294 с.
21. Соссюр Ф. де. Курс общей лингвистики / Ф. де Соссюр // Труды по языкознанию. – М. : Прогресс, 1977. – С. 31–273.
22. Сусов И. П. Системные связи между единицами лексикона [Электронный ресурс] // Введение в теоретическое языкознание / И. П. Сусов. – Режим доступа : <http://homepages.tversu.ru/~ips/>
23. Тарасова Е. В. Языковое поле темпоральности в синхронии и диахронии : автореф. дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / Е. В. Тарасова. – Краснодар, 1993. – 43 с.
24. Филин Ф. П. Очерки по теории языкознания / Ф. П. Филин. – М. : Наука, 1982. – 336 с.
25. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – Л. : Наука, 1974. – 128 с.
26. Щур Г. С. Теория поля в лингвистике / Г. С. Щур. – М. : Наука, 1974. – 255 с.
27. Meyer C. F. Introducing English Linguistics / C. F. Meyer. – Cambridge : University Press, 2009. – 270 p.
28. Ohman S. Theories of the Linguistic Field / S. Ohman // Word. – 1953. – No. 9. – P. 123–134.
29. Trier J. Der deutsch Wortschatz un Sinnbezik des Verstandes / J. Trier. – Heidelberg, 1931. – 520 p.
30. Weisgerber L. Grundzüge der inhaltbezogenem Grammatik / L. Weisgerber // 4 Auflage Pedagog. – Dusseldorf : Verlag, Schwann, 1962. – 431 s.

Каноник Наталия, Шкаровецкая Алла. Научные подходы к изучению лексико-семантических полей в лексико-семантической системе современного английского языка. В статье проанализированы дефиниции терминов *системность*, *полевая модель*, *лексико-семантическое поле*. Системное изучение языкового материала удачно реализуется через полевую концепцию, которая наделена структурой, единицами которой являются единицы речи и четко формирует критерии анализа языкового материала. Поэтому актуальность данного исследования заключается в общем направлении лексических исследований на углубленное изучение системной организации лексики в языке. Принцип классификации слов по тематическим идеями, семантическим полям, сферам принадлежности доказал свою значимость в теории лингвистики. Специфичность лексико-семантической системы заключается в том, что она обусловлена категориями материального мира и социальными факторами. Подводится итог об открытости и особой подвижности лексического состава, признаков перемещения, которые происходят внутри лексической системы и подвластны ее внутренним закономерностям и организации.

Ключевые слова: полевая модель, системность, поле, лексико-семантическое поле.

Kanonik Nataliya, Shkarovetska Alla. Scientific Approaches to the Learning of Lxico-Semantic Fields in the Lexico-Semantic System of Modern English. The article analyses the definitions of the term *systematic*, *field model*, *lexical-semantic field*. Systematic study of linguistic material successfully implemented through field concept, which is endowed with the structure, the units of which are units of speech and creates a clear analysis of the criteria of linguistic

material. Therefore, the actuality of this study is the overall thrust of lexical studies in depth study of the system of vocabulary in the language. The principle of classification of words for ideas, semantic fields, fields belonging has proved its importance in the theory of linguistics. The purpose of this paper is to describe the systematic vocabulary through the prism of lexical-semantic fields as well as to achieve the goal being investigated issues and characteristics of lexical-semantic system and ways to study. The specificity of lexical-semantic system is that it is caused by categories of the material world and social factors. Analyzing theoretical material, the article summarizes the openness and mobility of particular vocabulary, moving signs that occur within the lexical system and subject to its inner laws and organizations.

Key words: field model, system, weeds, lexical-semantic field.

Стаття надійшла до редколегії
14.01.2015 р.

УДК 811.161.2'33:519.25

**Ігор Кульчицький
Юлія Калимон**

Кількісний аналіз новел В. Стефаніка та їх перекладів англійською мовою

У статті розглянуто актуальність та перспективи використання методів і засобів квантитативної лінгвістики для дослідження української мови на прикладі новел В. Стефаніка. Оскільки найефективнішими новітніми методами вивчення особливостей авторського стилю вважають квантитативні статистичні методи, вони стають дедалі актуальнішими з розвитком комп'ютерних технологій та програмного забезпечення. У нашому дослідженні ці методи застосовано для вивчення ідіостилу В. Стефаніка на прикладі частини його новел і їх перекладів англійською мовою. Зокрема, здійснено квантитативний та порівняльний їх аналіз. Окрім цього, проведено порівняльний аналіз цих українських новел з 11- і 20-томним словниками української мови. Визначено перспективні напрями подальших досліджень на основі отриманих результатів, що дасть змогу значно розширити спектр вивчення української мови загалом за допомогою статистичних методів.

Ключові слова: квантитативна лінгвістика, конкордансер, статистичні методи, ідіолект, лема, переклад.

Постановка наукової проблеми та її значення. Упродовж різних епох парадигма мовознавчих студій дещо змінювала пріоритети: порівняльно-історичне мовознавство домінувало наприкінці ХІХ ст., потім настала епоха структурної лінгвістики. Зараз актуальності набули антропоцентричні аспекти вивчення мовних явищ у рамках когнітивної лінгвістики, про що свідчить зростання кількості розвідок, присвячених дослідженню ідіолекту окремої людини. Зокрема, вивчення ідіостилу письменника стало одним із провідних напрямів сучасного мовознавства. Найефективнішими новітніми методами дослідження особливостей авторського стилю, на думку сучасних лінгвістів, вважають квантитативні статистичні методи, що стають дедалі актуальнішими з розвитком комп'ютерних технологій і програмного забезпечення. Статистична лінгвістика як наука, що займається виявленням та описом кількісних характеристик і закономірностей мови та мовлення, ґрунтується на факті, що певні кількісні характеристики, а також функціональні залежності між ними характеризують мову загалом або її окремі функціональні стилі [3, с. 171]. Про важливість цього в дослідженнях мовних явищ зазначали ще І. В. Головін, Р. М. Фрумкіна та ін. На теренах України проблематику застосування статистичних методів у лінгвістиці активно вивчають В. А. Широков, В. І. Перебийніс, Н. П. Дарчук, С. Н. Бук й ін. Незважаючи на певний поступ у розвитку цього напрямку прикладної лінгвістики, актуальність нашої розвідки обумовлена невеликою кількістю статистичних досліджень власне української мови.

Аналіз дослідження цієї проблеми. Творча спадщина В. Стефаніка ставала предметом багатьох досліджень, зокрема й лексико-статистичного аналізу [5; 6]. Першочерговим завданням для досліджень такого типу є визначення видання канонічного тексту, яким слугує той, де зафіксована остання воля автора. Таким виданням вважають ювілейне прижиттєве видання 1933 р. [1; 3].

Першу спробу лексико-статистичного аналізу здійснив І. Ковалик у 1972 р., створивши карту-теку слів новел В. Стефаніка та словопокажчик (простий із зазначенням лише частоти вживання слова та розгорнутий, у якому вказано ще й усі словоформи, сторінку та рядок твору, де вжито